

TŘI PILÍŘE

Článek, který právě dočítáte, si nenárokují ucelenost tématu „Kněžství dnes, podle vzoru sv. Jana Maria Vianneye“, jako spíše osobní reflexi kněze, který byl poslán z nitra církve na její periferii, kde se střetává s občanskou společností. Na této hranici žije mnoho lidí, kteří sympatizují s evangeliem nebo kteří jsou ochotni spolupracovat a sdílet rozmanité hodnoty. A kněz je v této společnosti vážen a přijímán s úctou, nezatrácuje-li, neodsuzuje-li, ale chová-li se lidsky a vstřícně. Společnost potřebuje naplnit svůj duchovní rozměr. Ale když jí ho nepomůžeme naplnit evangeliem, obrátí se jinam a zároveň ho až po okraj haraburdím, které se těžko odklízí.

Modlitba, společenství a služba milosrdenství jsou tři nezastupitelná posláná církve. Kéž nejen kněží, ale i všichni věřící, kteří s kněžími spolupracují a vzájemně doplňují svá posláná, prosí Ducha Svatého, aby se stal silou, která dokáže posláná církve uskutečňovat.

npor. ThBc. Petr Šabaka je knězem Královéhradecké diecéze a t. č. vojenským kaplanem VSS a VOŠ Ministerstva obrany v Moravské Třebové.

BOŽÍ KRÁLOVSTVÍ V MODLITBĚ „OTČE NÁŠ“

Miloslava Popilková

Bez nadsázky lze říci, že každý křesťan, který se denně modlí modlitbu „Otče náš“, také denně prosí o příchod Božího království. Co si však za těmito slovy představuje? Domnívám se, že kdybychom se jednoho každého zeptali, dočkali bychom se nejrůznějších odpovědí. My se budeme zabývat zvláště těmi, které chápou celou modlitbu Páně v kontextu prosby o příchod Božího království, jako např. otcové pouště: „Dokonalá modlitba je předchutí Království. Modlit se znamená stávat se podobným Bohu, mít účast na Bohu – Lásce, být s Bohem sjednocen láskou tak pevně, jak jen je to možné. Takto chápaná modlitba je opravdu cíl, tak jako Království.“¹ Jednotlivé části článku představují kroky pro zpracování tématu v katechezi. V části I. se účastníci věnují dvěma evangelním textům Modlitby Páně, porovnají je a seznámí se s jejich určením. V části II. je ukázáno chápání Božího království v dějinách církve, což se odráží i ve výkladech modlitby Páně. K této části je připraven pracovní list. Ve třetí části jde o porozumění celé modlitbě jako prosbě o příchod Božího království. Tato část nabízí tři možné přístupy. V závěru pak autorka zmiňuje i několik dalších podnětů. Článek je doplněn dvěma pracovními listy a podrobnějším exegetickým komentářem, které jsou ke stažení na internetových stránkách.

I. BIBLICKÉ POSELSTVÍ MODLITBY „OTČE NÁŠ“

Modlitba Páně se nachází na dvou místech Nového Zákona. Každý evangelista ji uvádí v jiné souvislosti. U Lukáše je součástí rozsáhlejší nauky o modlitbě, u Matouše je příkladem pro modlitbu Ježíšových učedníků. Matouš má delší znění modlitby než Lukáš. „Podle všeobecného chápání se Lukášův text přibližuje formě modlitby, kterou lze přisoudit Ježíši.“²

Podle exegetů má modlitba Páně v Matoušově evangeliu židovské podání a byla zřejmě určena křesťanům obráceným ze židovství.³ Zajímavé je její porovnání s židovskou mod-

litbou Osmnácti požehnání (Amida). **Ústřední prosbou Matoušova podání modlitby „Otče náš“ je prosba „Přijď tvé království“** (srov. Sacra Pagina, s. 122).

Lukášovo podání se někdy nazývá modlitbou Páně pro pohany. Zní jako prostá série pěti žádostí. První dvě se týkají Boží svatosti a ustanovení Božího království. Následující tři prosby se týkají potřebného zajištění, odpuštění hříchů a oproštění od zkoušek. Pro Ježíšův obraz Boha je typické oslovení „Otče“, aramejsky „Abba“. Toto oslovení bylo v tehdejší židovstvu známé, ale nebylo obvyk-

lé pro židovskou modlitbu k Hospodinu. Ježíš vychází z důvěrného vztahu k Bohu jako Otci. Prosba, aby sám Bůh posvětil své jméno a nechal přijít své království, se zakládá na vyznání všemohoucnosti Boha Stvořitele, který se světu a lidem ukazuje ve své slávě.

Další porovnání exegeze obou modliteb a z toho vyplývajících souvislostí naleznete v pomůcce, kterou uveřejňujeme na www.cestykatecheze.cz.

II. POJETÍ BOŽÍHO KRÁLOVSTVÍ V DĚJINÁCH CÍRKVE

Modlitba Páně patří spolu s Vyznáním víry k tzv. Pokladům církve, které církev předává katechumenům a které tvoří základ obsahu katecheze. V praxi se setkáváme s celou řadou přístupů, kterými je modlitba „Otče náš“ a prosba „Přijď království tvé“ interpretována. Tyto přístupy mají historické kořeny a je žádoucí, aby se v nich katecheta alespoň rámcově orientoval (upřesním níže). Seznamme se s nimi:

V dějinách církve se teologie stavěla k otázkám o Božím království různě. Podrobně o tom referuje přední znalec rabínské literatury a novozákonní bibliistiky prof. Benedict T. Viviano OP v knize *Království Boží v dějinách*⁵. Autor považuje myšlenku příchodu Božího království (dále BK) na zemi za **centrální část Ježíšovy zvěsti** a v této souvislosti si klade několik otázek, na které hledá odpovědi, jak se vyskytovaly v dějinách teologie a církve.

První otázka zní: Jaký je význam pojmu Boží království? Podle Viviana se definici pojmu nejvíce blíží sv. Pavel v Ř 14,17: „Vždyť království Boží není o tom, co jíte a pijete (tedy v rituálně čistých pokrmech a nápojích), nýbrž ve **spravedlnosti, pokoji a radosti z Ducha Svatého**“. To platí jak pro jedince, tak pro společnost, a v každé době má své konkrétní vyjádření.

Další otázky, které můžete chápat jako podněty pro katechezi, zní⁶:

- Kde bude BK uskutečněno? (základem odpovědi jsou Dan 7,14 a J 18,36)
- Kdy k tomu dojde? (odpověď vychází z Pánova pokynu modlit se za příchod Božího království)
- Kdo ho prosadí? (podle Dan 7 to bude Syn člověka. Bibliista Viviano odvozuje, že je totožný se vzkríšeným Ježíšem)
- Jaká je naše úloha? (vyplývá z modlitby Páně: modlit se za něj a připravovat se na jeho příchod – jak? Odpověď hledejte v blahoslaavenstvích a v odstraňování překážek k uskutečnění Boží vůle).

Z bohaté látky, kterou kniha B. T. Viviana obsahuje, vybíráme čtyři základní charakteristiky, z nichž první tři autor cituje podle teologa Paula Tillichova a doplňuje vlastní čtvrtou charakteristikou a závěrem biblického bádání:

- BK je politické a sociální: obsahuje mír a spravedlnost
- BK je personalistické: dává nepomíjející význam individuální osobě
- BK je univerzální – zahrnuje všechny lidi a celý vesmír
- BK je dar Boží, který završuje uskutečnění spravedlnosti a lásky, pokoje a radosti (Mt 6,33; Ř 14,17). Až přijde ve své plnosti, bude pozemské, teritoriální, v prostoru, čase a dějinách (Dan 7,13n; Mt 6,10). Na jeho příchod v budoucnu sice čekáme, ale stejně tak víme, že je již přítomno v působení Ježíše Krista (srov. Mt 12,28; L 17,21).

V nejstarších dějinách církve, v době působení tzv. církevních Otců, se objevily čtyři základní směry interpretace a uskutečňová-

Mozaika císaře Konstantina Velikého z chrámu Hagia Sofia v Konstantinopoli (kolem r. 1000).

ní Božího království v dějinách křesťanství, které svým způsobem trvají v dílech dalších autorů až do současnosti. Jde o tyto směry:

1. Eschatologický proud: obsahuje společenskou, pozemskou a dějinnou dimenzi BK; počítá s jeho uskutečněním na zemi (dočasným) a s přechodem tohoto pozemského BK do věčného nebeského království. Vychází ze znalosti pozdního židovského apokalyptického světa a předpokládá znalost eschatologie⁸. K jeho představitelům patřil např. sv. Irenej.

2. Spirituálně-mystický proud ztotožňoval BK s aktuálně přítomným duchovním

dobrem v duši věřícího (poznání, kontemplace, ctnosti) nebo s budoucím blaženým stavem věřícího (všeobecné zmrtvýchvstání, nesmrtelnost, neporušitelnost, věčný život s Bohem). Důsledkem je, že redukuje chápání BK na osobní rovinu, orientuje se na zmrtvýchvstání jedince k věčnému životu v nebi, zaměřuje se na individuální dokonalost duše, která je dosažitelná teď a tady. Smyslem prosby o příchod BK je dosažení velkolepého vhledu do moudrosti a poznání. Představitelem tohoto pojetí byl např. Origenes.

Tyto dva směry zůstávaly v oblasti náboženské naděje, víry a učení. Další dva spojovaly Boží království se skutečnými lidskými institucemi:

3. Politický proud usiloval o uskutečnění BK v křesťanské říši. Iniciátorem byl Eusebius, poradce Konstantina Velikého, který věřil, že císař koná Boží dílo a má podíl na Božím Logu. Utváří svou vládu podle Božího vzoru a ze souladu s vládou Boha čerpá sílu. Tento přístup přinesl tragické důsledky: promítal se např. do sporů mezi papeži a císaři (např. tzv. boj o investituru) a do snah vládců uskutečňovat Svatou říši římskou na Západě (počínaje Karlem Velikým až po Třetí říši v Německu). Reakcí na tyto pokusy bylo odmítání politických souvislostí s BK a upřednostňování duchovního pojetí. Pozitivní důsledky se projevily humanizací společenského života a úsilím o zlepšení sociálních podmínek chudých.

4. Církevní proud se poprvé objevil u sv. Augustina v díle *O obci Boží* v souvislosti s rozpadem Římské říše. Podle něj se Boží království nachází již nyní v církvi a čas církve se kryje s tisíciletým kralováním svatých (Zj 20, 1-10). Druhý vatikánský koncil prohlásil, že církev není totožná s Božím královstvím: „Ona sama je zárodek a počátek tohoto království na zemi. Zatímco pozvolna vzrůstá, usilovně touží po dovršeném království a všemi silami doufá a přeje si spojit se ve slávě se svým Králem“ (srov. LG 5).

Využití v katechezi

Jaký význam má pro katechetu, aby měl tyto přístupy v různých výkladech biblických textů o Božím království rozlišovat? Snižuje se riziko, že bude dána výhradní přednost určitému způsobu interpretace, který je např. katechetovi osobně blízký, ale může pomíjet ostatní, neméně důležité výpovědi. Tím by totiž došlo k ochuzení bohatství biblické zvěsti.

Toto rozlišování lze vyzkoušet pomocí **Pracovního listu č. 1** (ke stažení na www.cestykatecheze.cz). Obsahuje texty, které shrnují interpretace prosby „Přijď království tvé“ od některých osobností z dějin církve. List

nabízí pohledy těchto osobností:

- sv. Cyril Jeruzalémský (pohled katechety starověké církve)⁹;
- sv. Tomáš Akvinský (pohled teologa – scholastika)¹⁰;
- sv. Terezie z Avily (pohled mystičky)¹¹;
- Romano Guardini (pohled teologa – liturgika)¹²;
- kard. Tomáš Špidlík (pohled východní teologie)¹³.

V poznámkách jsou uvedeny publikace, z nichž texty pracovního listu vycházejí. Lze také pracovat přímo s texty z publikací, či je doplnit o další. Námět je určen mladým a dospělým lidem.

Poznámky (i ke straně 23):

- 1 ANCILLA, M. *Ve škole otců pouště*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 74.
- 2 LIMBECK, M. *Malý Stuttgartský komentář. Nový zákon I. Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 88. (MSK)
- 3 HARRINGTON, D. J. *Sacra Pagina. Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 122. (SP)
- 4 Podrobně viz např. ADOLF, A. *Výklad modlitby Páně*. Praha : V. Horák a spol, 1922, s. 41-44.
- 5 VIVIANO, T. V. *Království Boží v dějinách*. Praha : Vyšehrad, 2008.
- 6 VIVIANO, s. 23 - 25.
- 7 VIVIANO, s. 32 – 33.
- 8 O pohledu eschatologie na BK referuje podrobně kniha současného papeže Benedikta XVI.: RATZINGER, J. *Eschatologie*. Smrt a věčný život. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008.
- 9 JERUZALÉMSKÝ, CYRIL. *Mystagogická katecheze*. Olomouc : Refugium, 1997, s. 62.
- 10 AKVINSKÝ, T. *Výklad modliteb*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s. r. o., 1993, s. 68.
- 11 SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE- *Cesta k dokonalosti*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1991, s. 142-143.
- 12 GUARDINI, R. *Modlitba Páně*. Řím : Křesťanská akademie, 19967, s. 38.
- 13 ŠPIDLÍK, T. *Otčenáš*. Řím : Křesťanská akademie, 1971.
- 14 Takový přístup nabízí např. i metodika k výuce náboženství pro 1. třídu: MURONOVÁ, E., BARÁNKOVÁ, H.. *Jsem s Tebou*. Metodika k pracovním listům náboženské výchovy pro 1. třídu ZŠ. Brno : Jiří Brauner, 2004.
- 15 Podle prof. Dr. J. G. Pfliederera z knihy ADOLF, A. *Výklad modlitby Páně*. Praha : V. Horák a spol, 1922, s. 41-44.
- 16 Srov. GALOT, J. *Otče, kdo jsi?* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 98-102.
- 17 Srov. *Život v víry*. České Budějovice : Sdružení sv. Jana Neumanna, 1998, s.127-132.
- 18 PEREIRA, A. *Myšlenky a modlitby*, s. 161.
- 19 KUDLÁČOVÁ, LENZ. *Desatero a Otčenáš, jak je neznáme*. Matice cyrilometodějská : Olomouc, 2004.
- 20 Srov. VIVIANO, s. 32 - 33.

III. ÚSTŘEDNÍ POSTAVENÍ PROSBY „PŘIJĎ KRÁLOVSTVÍ TVÉ“

K jednotlivým prosbám modlitby Páně najdeme řadu myšlenek, souvislostí i námětů ke katechetické práci v mnoha metodických příručkách.¹⁴ Pomůckou k objevení bohatství této modlitby je i volba syntetizujících přehledů, které mohou zdůraznit poselství této modlitby jako celku a podpořit společenský rozměr její recitace. Tak to předpokládá i vyžaduje např. liturgie, jejíž pevnou součástí už od starověku je právě modlitba Páně. Nabízím vám následující podněty, které vycházejí z chápání ústředního postavení prosby „Přijď království tvé“:

V jedné z příruček z první poloviny 20. století se nachází schéma, které vychází z tzv. **doxologie**, kterou se modlíme při slavení liturgie: „Neboť tvé je království, moc i sláva na věky“. Schéma ukazuje zajímavé souvislosti¹⁵:

Oslovení:	Prosby k Bohu:	Prosby za nás:	Vztahuje se k:	Trojí dík v dox.:
Otče	Posvěť se jméno Tvé	Chléb náš vezdejší dej nám dnes	Bůh Stvořitel	království
náš	Přijď království Tvé	Odpusť nám naše viny jako i my odpouštíme našim viníkům	Bůh Vykupitel	moc
v nebesích	Buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi	Neuved' nás v pokušení a zbav nás od zlého	Bůh Posvětitel a Dokonavatel	sláva

Jean Galot, profesor eklesiologie na Gregoriánské univerzitě v Římě, je přesvědčen, že prosba „Přijď království tvé“ vyjadřuje touhu po větším vlivu Otcovy lásky na život všech lidí,¹⁶ a tak nabízí následující pohled na uspořádání a souvislost proseb:

Ježíš vybízí, aby učedníci toužili po šíření Božího království:	Prosba o postupné zniťování Otcovy vlády mezi námi:
Jako v nebi tak i na zemi se má uskutečnit:	uznání Božího otcovství a úcta k němu
	šíření Jeho království – tj. skutečné moci nad osudem lidí
	provádění Boží vůle

Prosby za nás lidi se podle Galota vztahují k vnímání času:

Chléb náš vezdejší dej nám dnes.	přítomnost
Odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům.	minulost
Neuved' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého.	budoucnost

Katolický katechismus pro dospělé, vydaný Německou biskupskou konferencí roku 1995, podtrhuje společenský charakter modlitby:

Modlitba „Otče náš“ je formulována s ohledem na větší společenství, na což poukazují prosby vztahující se k první osobě množného čísla („my“). Avšak i v oblastech, týkajících se osobního životního prostoru a potřeb, je člověk postaven do společenství s ostatními. Tím že nepronášá prosby jen sám za sebe, ale prosí současně i za druhé, může naopak důvěřovat, že ve své nouzi není osamocen. Prosby jsou formulovány tak otevřeně, že se k nim může připojit každý člověk.

1. - 3. prosba	„TY“	Posvěť se jméno tvé tak i na zemi	Boží věci
4. - 7. prosba	„MY“	Chléb náš vezdejší dej nám dnes ... Ale zbav nás od zlého	Lidské věci

Je vhodné si všimnout, že skutečnosti Boží uvedené v prvních třech prosbách se vpsledku týkají nás lidí, jako naopak záležitosti nás lidí (v prosbách, vztažených k „my“) jsou v úzkém vztahu s Bohem: vždyť lidé nemohou zvládnout svou materiální, sociální, tím méně pak

existenciální nouzi vlastními silami. Mohou však doufat v Boží vládu, že totiž Bůh se ukáže být Pánem tam, kde jsou bezradní a bezmocní.¹⁷

Pozn.: V dodatcích Denní modlitby církve je nabídnuto celkem sedm úvodních vybidnutí před modlitbou Páně, které lze použít v ranních chválách nebo při nešporách. Čtvrté z nich zní: „Prosme nyní za příchod Božího království, jak to Kristus naučil své učedníky: Otče náš...“.

IV. DALŠÍ NÁMĚTY KE KATECHEZI

Kromě výše uvedených otázek k tématu, biblické exegeze evangelijních úryvků a souhrnných pohledů na chápání obsahu modlitby a pracovního listu č. 1 popsaného výše, nabízím aktivitu pro starší děti, ke které poskytne inspiraci pracovní list č. 2. Obsahuje **Otčenáš člověka se stoupající životní úrovní**¹⁸, tj. moderní parafrázi, která má podnítit diskusi o tom, zda člověk vůbec stojí o Boží vládu nad sebou a ve světě.

Metodická pomůcka pro katechety a animátory s názvem *Desatero a Otčenáš, jak je neznáme*¹⁹ nabízí celou řadu přístupů, v nichž se prolínají výše uvedené. Myšlenku BK pomáhá objasnit 2. aktivita z kapitoly „Pánova modlitba jako syntéza evangelia“ (s. 48). Upozorňujeme však na úskalí formulace „budování Božího království“, která se objevuje na více místech příručky a vyznívá, jako bychom my lidé mohli vlastním úsilím vybudovat Boží království. BK je ve skutečnosti darem od Boha.

V. SHRNUTÍ

Když se dnes křesťané modlí „Otče náš“ ve formulaci Matoušova evangelia, vstupují tím do proudu bohaté tradice. Modlí se textem prvotních křesťanských obcí v Ježíšově duchu, jehož slova mají kořeny v židovství.

Biblické poselství o blízkém příchodu Božího království nás učí očekávat v tomto světě, v tomto životě a v tomto čase i v historii projevy Boží spásné moci. Bůh ještě neskončil se svým lidstvem. Smíme doufat. Jestliže Bůh bere tento svět vážně, pak ho musíme brát vážně i my. Musíme se věnovat pozemským záležitostem, ne jen starostem o nebe. Naděje na Království nás vede k zapojení do zápasu za spravedlnost a humánnější sociální řád, za světový mír a všeobecné odzbrojení. Nesmíme však sklouznout do iluzí, protože víme, že žádný lidský program sám o sobě nevede v završení království Božího. Jedná se o závěrečný Boží zásah, kterým Bůh navštěvuje a zachraňuje svůj lid, o logické završení požeňání spásy, to znamená naplnění všech příslibů, které se tímto Božím činem stávají skutečností.²⁰

Mgr. Miloslava Popilková je referentkou Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého.